

CHARACTERISTICS OF ECONOMIC FACTORS FOR RURAL TOURISM DEVELOPMENT

Vladimir Kitanov

University “Goce Delcev” Stip, N. Macedonia, vladimir.kitanov@ugd.edu.mk

Abstract: Rural tourism, as a service activity, can not affect the creation of gross domestic product (GDP) and national income, but only their redistribution between certain regions in the territory of one or between certain countries (in the case of foreign tourism). The impact of rural tourism on the balance of payments is realized by introducing foreign means of payment through foreign tourists, ie without classic exports. This is also the foreign exchange function of rural tourism. This enables the export of goods (some agri-food products) through rural tourism that could not be placed on the foreign market due to customs barriers. If the tourist balance is seen as part of the balance of payments, on the assets side are all revenues earned through tourism, ie foreign exchange inflows through the arrival of foreign tourists ("invisible exports"), and on the liabilities side are recorded all foreign exchange expenditures based on of domestic travel of the population abroad, ie "invisible import".

Keywords: forms, functions, economic significance, factors, connection.

КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕКОНОМСКИТЕ ФАКТОРИ ЗА РАЗВОЈ НА РУРАЛНИОТ ТУРИЗАМ

Владимир Китанов

Универзитет “Гоце Делчев“, Штип, С. Македонија, vladimir.kitanov@ugd.edu.mk

Апстракт: Руралниот туризам, како услужна дејност, не може да влијае на создавањето на бруто домашниот производ (БДП) и националниот доход, туку само на нивна прераспределба помеѓу одредени региони на територијата на една или помеѓу одредени земји (во случај на странски туризам). Влијанието на руралниот туризам врз платниот биланс се реализира со воведување на странски платежни средства преку странски туристи, односно без класичен извоз. Ова е и девизната функција на руралниот туризам. На овој начин се овозможува извоз на стоки (некои земјоделско-прехранбени производи) преку рурален туризам кои не можеле да се пласираат на странскиот пазар поради царинските бариери. Доколку туристичкиот биланс се гледа како дел од билансот на плаќања, на страната на средствата се сите приходи остварени преку туризмот, односно девизните приливи преку пристигнување на странски туристи („невидлив извоз“), а на страната на пасивата се евидентираат сите девизни расходи врз основа на домашно патување населението во странство, односно „невидлив увоз“.

Клучни зборови: форми, финкции, економско значење, фактори, поврзаност.

Под акцелераторска функција се подразбира влијанието на руралниот туризам врз забрзувањето на општиот економски и социјален развој, што е од особено значење за економскиот развој на неразвиените подрачја. Индуктивната функција на руралниот туризам е неговото влијание врз економските активности кои директно или индиректно се поврзани со овој вид туризам: земјоделството, трговијата, угостителството, транспортот, градежништвото и занаетчиството. Конкретно, индуктивната функција значи како и до кој степен зголемувањето на приходите од руралниот туризам влијае врз развојот на другите економски активности. „Економијата на туризмот извлекува заклучок од функцијата за вовед за тоа како да се обликува сеопфатна туристичка понуда и како постојано да се зголемува туристичката побарувачка.

Под мултипликативна функција на руралниот туризам се подразбира влијанието на средствата потрошени во овој вид туризам врз дополнителни (мултипликативни) ефекти врз националната економија. Влијанието се реализира на тој начин што парите потрошени во руралниот туризам циркулираат низ голем број трансакции на ниво на економија на една земја. „Факторот на множење го покажува бројот на прометот добиен од странските туристи во една година... колку е поголем бројот на раце низ кои поминуваат „странските пари, толку е поголем ефектот на туризмот врз економијата домаќин.“ мултипликаторниот ефект на руралните туризмот може да биде поголем. Функцијата за конверзија значи способност на руралниот туризам да ги „претвори“ природните и антропогени (неекономски) добра во стоки. Процесот на претворање на природните добра во туристички добра придонесува природните ресурси да станат „елемент на туристичката побарувачка и да имаат своја цена, а со тоа и економски туристички ефекти“.

Влијание врз растот на претприемачките активности има и руралниот туризам. Од особена важност е влијанието врз развојот на женското претприемништво, имајќи предвид дека овој вид туризам главно вработува жени. Руралниот туризам може да влијае и на руралниот и на регионалниот развој. Директното и индиректното влијание на руралниот туризам врз вработувањето влијае на намалувањето на миграцијата и демографската депопулација на руралните средини.

За да се иницира развој на руралниот туризам на одредено подрачје, потребно е да се направи туристичка валоризација, која „претставува проценка дали е можно да се организира туризам во одредена област, да се обезбеди посета, да се задоволат потребите на посетителите и постигнување соодветни економски ефекти.“ Доколку туристичката валоризација е позитивна, можно е да се формира туристичка понуда и да се задоволи одредена туристичка побарувачка. Руралната туристичка понуда е ценовно нееластична на краток рок, бидејќи руралниот туризам е трудоинтензивна дејност, а потребни се големи инвестиции за изградба на туристички капацитети. Понудата за рурален туризам може да биде ценовно еластична на долг рок. Еластичноста на цените на понудата е процентуална промена во количината на понудените стоки поделена со процентуалната промена на цената. Побарувачката од руралните туристи е ценовна и приходна еластична. Еластичноста на цената на побарувачката мери колку се менува бараната количина на стока кога се менува нејзината цена, исто така, ценовната еластичност е промена во процентот на бараната количина (стока) поделена со процентуалната промена на цената.

Еластичноста на доходот е процентуалната промена на износот на побарувачката за добро поделена со процентуалната промена на приходот.

Руралниот туризам во Европа рапидно се развива од втората половина на дваесеттиот век, што е резултат на усогласувањето на поволните развојни аспекти, т.е. комбинирање на зголемената побарувачка за искуство во руралниот туризам од една страна и зголемената понуда за рурален туризам, што меѓу другото е работи, потребата на руралното население од дополнителен приход.

Според Светската туристичка организација (WTO), најзначајни фактори во развојот на руралниот туризам се: (а) сегментираниот пазар; (б) туристите се повеќе бараат активни одмори, образование и искуство; (в) зголемување на бројот на патувања кои сами си ги организираат, акцент на квалитетот, новите и личните искуства; (г) брзиот раст на руралната туристичка понуда; (д) тенденција кон повеќе кратки паузи; (ѓ) зголемување на јавната свест за потребата од заштита на животната средина (е) потребата за поголема безбедност во затворените туристички дестинации.

Аналитички, факторите кои влијаат на развојот на руралниот туризам можат да се поделат на: (1) фактори кои влијаат на зголемувањето на туристичката понуда и (2) фактори кои влијаат на растот на туристичката побарувачка.

Факторите кои влијаат на растот на понудата за рурален туризам се сложени и според некои автори „развојот на руралниот туризам е долгорочен проект“, а неговите елементи се: (а) луѓе (професионални) и природна средина (чиста); (б) мултисекторски пристап кон развојот; (в) вклучување на локалното население во развојот на плановите за развој бидејќи „локалното население има подобри визии за развојот на својот регион отколку државните власти“

Фактори кои влијаат на растот на побарувачката на руралниот туризам се: (а) зголемување на здравствената заштита и зголемена свест за потребата да се доближи урбаниот човек до природата; (б) потребата да се запознаат различни народи преку учество во нивниот секојдневен живот или желбата за искуство во рурален туризам; (в) повеќе слободно време и повеќе кратки одмори.

Значајна улога во развојот на руралниот туризам, како и туризмот воопшто, имаат локалните економски заедници, кои мора да имаат визија за развој и да ги земат предвид неговите последици. Месните заедници треба активно да учествуваат во развојниот процес, но и да имаат контролна функција, односно развојот на руралниот туризам да се заснова на процесот на управување, бидејќи ќе обезбеди долгорочна одржливост. Поддршка дава и локалното население кое се повеќе го прифаќа руралниот туризам како можност за развој. Развојот на руралниот туризам во Европската унија може да се гледа на два начина: „од една страна, развојот е резултат на претприемачките активности насочени кон привлекување туристи, а од друга страна зголемувањето на туристите во руралните средини доведува до побарувачка за туристички услуги, доведува до раст на претприемачките активности на локално ниво. Развојот на руралниот туризам не може да се гледа само како економски раст, туку и од аспект на еколошки и социјален развој.

Според мотивите поради кои туристите доаѓаат во руралните средини, се дефинираат различни форми на рурален туризам. Се проценува дека денес има над 50 различни форми на рурален туризам. Според Организацијата за економска соработка и развој (OECD), најчестиот облик на рурален туризам е агротуризмот. Заедничка карактеристика за сите облици на рурален туризам е сезонската побарувачка, која предизвикува ниско искористување на капацитетите на годишно ниво. Тоа се следните форми на рурален

туризам: пчеларски, агроорнитолошки, агро-биотуризам, уметнички, историски, креативни, но и „конгресен“ рурален туризам (организација на помали семинари – до 50 учесници). Сите форми на рурален туризам, според должината на престојот, може да се поделат на резиденцијален и екскурзиски рурален туризам.

Покрај агротуризмот, како најраспространета форма на рурален туризам, кога главен мотив за туристите е запознавање со животот и работата во земјоделските домаќинства, подолу подетално ќе биде претставен етно, еко и вински туризам, како најзастапени актуелните форми на рурален туризам.

Етно-туризмот или „туризмот заснован на наследство“, како што се нарекува е патување поради природните, историските и културните атракции, односно поради желбата да се проучува минатото, но и да се бараат одговори како локални и регионалната уметност, природната средина и културата влијаат на сегашноста. Тоа е форма на рурален туризам кој се заснова на наследството и е составен дел на новата економска стратегија која се фокусира на развој и промоција на културните, историските, географските и природните ресурси на заедниците или регионите.

Еколошки туризам или екотуризам е престој или патување во заштитени природни подрачја за уживање во природата и другите културни вредности.

Винскиот туризам во својата современа форма најчесто се манифестира преку винските рути кои се развиваат во руралните средини кои покрај развојот на лозарството имаат и потенцијали за развој на туризмот. Винскиот пат е посебен облик на продажба на вино, угостителски, туристички и земјоделски производи од вински регион, а туристичката понуда на винскиот пат вклучува поблиски туристички атракции, кои не се директно на рутата, туку ја зголемуваат етнотуристичката понуда. Неопходно е винскиот пат да содржи сценарио на движење на гостите, како и организација на разни настани.

Постојат бројни, континуирани и комплементарни врски меѓу земјоделството, како најстара, и туризмот како најмлада, но и најдинамична економска дејност. Економското значење на оваа поврзаност се манифестира во тоа што туризмот, поточно руралниот туризам, е голем потрошувач на земјоделски производи, што влијае на интензивирање, како и на стабилен развој на земјоделството. Може да се каже дека економската валоризација на земјоделското производство најадекватно се реализира преку руралниот туризам, бидејќи на „пазарот во сопствениот двор“, како што често се нарекува овој вид туризам во литературата, може да се постигнат повисоки цени отколку на традиционален пазар. Со пласирањето преку руралниот туризам се постигнува реалната цена на земјоделските производи од системот на органско производство, имајќи предвид дека цените на овие производи се во просек за 25-30% повисоки во однос на цените на производите од конвенционалното производство. Заради исплатливоста на туристичката дејност, а за да се зачува примарното земјоделско производство, во многу земји постојат ограничувања според кои остварениот приход од туризмот на земјоделските фарми не смее да биде поголем од остварениот приход од земјоделството.

Туризмът овозможува поскапување на земјоделските производи од 5 до 15 пати во однос на трговијата...овозможува валоризација на непродуктивното земјиште чија цена се зголемува од 10 до 30 пати. Туризмът овозможува зачувување на селската култура и покрај тоа што денес во аграрно развиените земји се помал број жители се занимаваат со земјоделство, на пр. „Во Франција денес, само 1/3 од населението се занимава со земјоделство од вкупното население кое се занимавало со земјоделство во доцните 1960-ти. Земјоделството и туризмът се во фаза на голема комплементарност. Кохерентноста на овие две активности произлегува од економски, еколошки, социјални, демографски или институционално-менаџерски причини. Земјоделското производство треба да ја задоволи потребата на туристите за квалитетна и биолошки вредна храна. Усогласениот развој на земјоделството и руралниот туризам е основата на економската рационалност на бизнисот во овие дејности. Комплементарниот развој на земјоделството и руралниот туризам обезбедува оптимално искористување на трудот и туристичките капацитети, сигурност на пласманот на земјоделското производство, намалување на трошоците во руралниот туризам, како и ревитализација и стабилност на руралните средини.

Развојот на руралниот туризам е директно поврзан со процесите на ревитализација на руралните средини, а динамичното земјоделско производство, културните и духовните вредности на селото се примарни услови за негов понатамошен развој.

Развојот на туризмът мора да биде избалансиран со развојот на други дејности (земјоделство - прим.Г.Р.), односно да биде дел од интегриран модел на рурален развој. Ако локалниот економски развој се заснова исклучиво на руралниот туризам, може да дојде до нерамнотежа и да го спречи понатамошниот развој.

Често се истакнува дека туризмът го елиминира земјоделството, бидејќи повеќето жители го напуштаат подрачјето на земјоделската дејност и се префрлаат на полесни и попрофитабилни активности поврзани со туризмът. Во реалноста, техничкиот напредок го намалува бројот на земјоделци кои се потребни. Оттука и

двојната работна мобилност, географска и професионална.

Според одредени автори, економските функции на земјоделството можат да се систематизираат на: (1) функцијата за исхрана на населението; (2) функцијата за производство на сировини за индустријата; (3) функцијата на обезбедување пазар за развој на индустријата; (4) функцијата на изворот на трудот за неземјоделски дејности; (5) функцијата на изворот на социјалната акумулација, кој се користи за развој на индустријата, а кој пак влијае на развојот на земјоделството; (6) функцијата за развој на надворешната трговија; (7) функција за заштита на животната средина; (8) функцијата за развој на неземјоделски дејности (туризам, угостителство и сл.).

Сите овие функции на земјоделството можат да се гледаат од аспект на економско значење, имајќи предвид дека иако не даваат директни финансиски резултати, овозможуваат нивна реализација. Конкретно, во рамките на функцијата на земјоделството во заштита на животната средина, оваа стопанска дејност создава директни услови за развој на руралниот туризам. Затоа, потребно е земјоделството да се развива на одржлива основа, односно ресурсите да се користат на таков начин што ќе овозможат да се задоволат потребите на денешните корисници, но без да се загрози способноста на идните генерации да ги задоволат сопствените потреби.

ЛИТЕРАТУРА

- Douglas, N., & Derrett, R. (2019). *Special Interest Tourism*. Brisbane: John Wiley & Sons.
- Encyclopedia of Tourism (2019). Editor: Jafar Jafari, Routledge, London – New York.
- ETC. (2018). *Annual report 2018*. Brisel: European Travel Commision.
- Horner, S., & Swarbrook, J. (2020). *International cases in tourism management*, Elsevier, London
- George, W., Mair, H., & Reid, D. (2019). *Rural tourism Development Localism and Cultural Change*, Channel view Publicatios, Toronto, Canada
- Roberts, L., & Hall, D. (2018). *Rural tourism and recreation: principles to Practise*, CABI Publishing, Oxon, UK
- Stojković, M. (2016). *Primena drustvenih mreza u turizmu i ugostitelstvu – drugo izdanje*. Tourism
- Weaver, D. (2019). *Tourism managment*, Milton Old, David Rule